

I conquistadorenes fotspor . . . ?

Kommentarer til en TV-serie

PAUL-OLAV ØIEN

TV-serien «I conquistadorenes fotspor . . . ?» er et program om norsk misjon i Sør-Amerika. Det er blitt til gjennom et samarbeid mellom Lynor og Paul-Olav Øien, med støtte formidlet gjennom misjonsorganisasjonene i Bistandsnemnda. Det er ennå ikke avgjort hvilket TV-selskap som vil kjøpe programmet, men intern visning har, som artikkelen viser, vakt atskillig kritikk innad i misjonskretser. Vi trykker dette innlegget som en invitasjon til videre refleksjon omkring tenkning og holdninger innen norsk misjon.

Red.

Et hav i mellom

Pressens gjengivelse er ikke korrekt! Dette hevdes det til tider når representanter for norsk misjonsvirksomhet finner sine uttalelser igjen i media. Journalistene blir beskyldt for å forvrengte uttalelsene.

Men vi bør vel ikke se bort fra at representanten for misjonen også kan ha ordlagt seg dårlig . . . ? Kan en av årsaken være en manglende refleksjon over de spørsmål og problemstillinger journalisten tok opp? Eller skyldes det en manglende erfaring med pressen?

TV-serien «I conquistadorenes fotspor . . . ?» er et kritisk blikk på Norsk Misjon og hvordan den utfolder seg på det konfliktfylte kontinentet Sør-Amerika. Det hele ses i lys av 500-årsmarkeringen i 1992.

I det følgende vil jeg skissere opp noen av de sentrale problemstillingene som belyses i filmen.

Urbefolkningen eller indianerne som de ble kalt, er fratatt sin historie, sine skikker og kultur. De er blitt marginalisert i forhold til erobrerne kultur og tradisjon. – Hvordan går misjonen inn i denne konteksten? – Ser utenforstående på Norsk Misjon som en forlengelse av undertrykkerne, eller står de på de undertryktes side?

Intet historisk vakuum

Sett ut ifra en historisk sammenheng kan ikke norsk misjonsaktivitet skje i et historisk vakuum. Denne sammenheng er politisk ladet og preget av motsetninger. «Uten jorda dør vi», sier ledere for indianerorganisasjoner. Grunnleggende konflikter er altså spørsmål om jord og retten til fritt å organisere seg.

- Begrenses misjonsaktiviteten til arbeidsfelt som er politisk ufarlige?
- Tror misjonen at de kan være nøytrale?
- Hvilket Kristus-bilde ønsker de å forkynne inn i denne konfliktfylte virkeligheten?

I denne serien var det viktig for oss å sette misjonsarbeidet inn i en større sammenheng enn hva som har vært vanlig i tradisjonelle misjonsfilmer.

Ikke ekspert

En blir selvfølgelig ikke Sør-Amerika-ekspert etter tre måneder på kontinentet. Virkeligheten er komplisert og det er umulig å favne alle sider og nyanser i én TV-serie. Men etter å ha møtt 40-talls norske misjonærer og snakket med flere titalls personer utenfor misjonen, sitter man igjen med et hovedinntrykk. Denne artikkelen gjenspeiler følgelig bare noen av de refleksjonene en har gjort seg etter et års arbeid med disse programmene.

500 år med lidelse

Flere indianerorganisasjoner karakteriserer de siste århundre som en 500 år lang lidelseshistorie. 500 års motstandskamp kaller de sin alternative markering i 1992. Flere misjonærer eller personer tilknyttet misjonsvirksomheten fant det viktig å presisere at norsk misjon bare hadde vært i Sør-Amerika i noen få ti-år. Evangelisk misjon generelt hadde vært der noe lenger, men likevel i kort tid i forhold til disse 500 år med katolisme. Det kan virke som om denne inndelingen av misjonshistorien blir gjort for å distansere seg fra undertrykkelsen som kirken til tider har støttet.

Uansett hvordan vi vender på det – Jesus Kristus har vært forkynt i Sør-Amerika siden 1500-tallet. Norsk Misjon viderefører forkynnelsen av den samme Kristus. De kan ta avstand fra bildet av Kristus som andre har forkynt, men tross alt er det samme person man henviser til. Det vil derfor virke svært uheldig om man skulle oppfatte det slik at Norsk Misjon lager sin egen eksklusive historie.

Forvrengning

Personer tilknyttet misjonen har spurt om vi har plukket ut de dårligste uttalelsene til misjonærene og satt disse sammen til TV-programmer. Implisitt at journalisten igjen må ha forvrengt kommentarene, – for enkelte av intervjuobjektene kan da ikke mene det de sier i filmen!

Kritiske spørsmål misjonærene ble konfrontert med i programmene, kommer bl.a. fra lokale politikere, bistandsarbeidere, antropologer, ledere for indianerorganisasjoner og andre norske misjonærer.

Vi valgte faktisk å redigere bort de mest kompromitterende uttalelsene fra misjonens side.

Mangfoldet

Vi er selvfølgelig klar over at Norsk Misjon ikke er en enhetlig gruppe organisasjoner eller personer. Synspunktene er mange på hvordan norske misjonærer skal arbeide. Dette har vi også forsøkt å få frem. I TV-serien valgte vi likevel å unngå organisasjonsinndelingen. NLM, NMS, Santalmisjonen, Misjonsalliansen og Pinsevennenes Ytremisjon blir betraktet som en helhet under fellesbetegnelsen «Norsk Misjon i Sør-Amerika».

Vår tilstedeværelse, vårt sosiale arbeid, kirken og alt som skjer i misjonens regi, er med på å formidle noe om Kristus. Det er ikke ordet alene eller bare bistandsprosjektet som taler, men også alt det misjonæren formidler, gjør og ikke gjør. Vi vet at ingen kommer som nøytrale personer til et sted, – og ingen kan dra uten å sette spor etter seg. Viderefører våre spor noen negative sider av den sør-amerikanske historien?

Vanskelig arbeid

Misjonærene skal forholde seg til en svært kompleks virkelighet. Fattigdom, undertrykkelse, politisk uro, et kolossalt religiøst mangfold, språk og kulturelle forskjeller. Dessuten forventer misjonsfolket hjemme resultater. Misjonsledelsen i Norge har sine ønsker og journalister kommer og stiller kritiske spørsmål. Det er vanskelig å forholde seg til alt dette og gjøre det som er «rett» til enhver tid. Det vil også alltid være mange meninger om hva som er rett og best for de menneskene man arbeider sammen med.

Det enkle budskapet

Mange vil presisere at det er forkynnelse i ånd og kraft som teller og ikke kunnskap eller intellektuelle refleksjoner. Men det er vel nødvendigvis ikke noen motsetning mellom disse sidene? I flere sammenhenger kan man få inntrykk av at fremhevingen av «den enkle forkynnelse» blir brukt som argument mot kunnskap. Men det er vel mulig at kunnskap og selvkritisk refleksjon nettopp kan få frem «det enkle» i budskapet.

Vi spurte en misjonær hvem som bestemte om et arbeid var vellykket eller mislykket. Er det misjonsfolket, misjonsledelsen hjemme, misjonærene eller de nasjonale? Svaret vi fikk var: «Det er Gud som bestemmer om arbeidet er vellykket!» De «invidde» forstår nok godt hvor vedkommende vil, men uttalelsen egner seg relativt dårlig overfor pressen. (Enkelte pressefolk ville nok benyttet dette som et kjærkomment utsagn til å «spisse» en konflikt mellom norsk misjon og urbefolkningen.)

Kommentarer av denne typen gjør misjonsarbeidet vanskelig å diskutere, og journalisten bør altså henvende seg til Vår Herre for å få et konkret svar!

Splittelsen

Det er i dag flere hundre evangeliske misjonsorganisasjoner og kirkesamfunn i aktivitet. Svært få av mestisene og indianerne vi snakket med, kunne skille de forskjellige kirkesamfunn fra hverandre. – Alle snakker om Jesus Kristus og alle hevder at de på en spesiell måte har forstått hvem han egentlig er, var svaret vi fikk. Kirkesplittelsen fra Europa eksporteres.

Vi er selvsagt bevisst de mange som ennå ikke har fått muligheten til å ta stilling til Jesus Kristus. Vi vet også at Norsk Misjon arbeider på steder der hverken misjon eller bistandsorganisasjoner har vært før. Men i enkelte områder ligger evangeliske og katolske kirker tettere enn bedehusene på Karmøy.

Ledere for indianerorganisasjoner uttrykte klart at de var svært forvirret. – Kirkesplittelsen bygget opp under den delingen av urbefolkningen som allerede eksisterte, noe som igjen hindret indianerne i kampen mot undertrykkelsen.

Endel misjonærer opplevde flere av problemstillingene vi tar opp i TV-serien som nye. Det er kanskje grunn til å spørre om norsk misjon har for liten kontakt med grupperinger som har kritiske synspunkter på virksomheten deres.

Misjonsinformasjon

I løpet av de 10 opptaksukene vi hadde i Peru, Bolivia, Ecuador, Paraguay og Brasil, foretok vi en uhøytidelig spørreundersøkelse.

Mellom 25 og 30 norske misjonærer ble stilt følgende spørsmål: Tror dere at misjonsfolket hjemme har et realistisk bilde av misjonsarbeidet?

Over 20 svarte med et kontant NEI.

Misjonsfolket har overhode ikke et realistisk bilde av arbeidet og forholdene her ute.

Fire–fem svarte både JA og NEI.

Kun én svarte med et kontant JA.

Misjonsfolket er en mangfoldig gruppe som nok ikke bør defineres som en enhet i slike spørsmål. Derfor skal man selvfølgelig ikke dra bastante konklusjoner ut av en slik spørrerunde. Der er likevel en så klar tendens i besvarelsene at det må være grunn til å undre seg.

Det kan på flere måter virke som om det er et hav mellom misjonærene i Sør-Amerika og misjonsfolket hjemme. Virkelighetsbildet til misjonsfolket har få fellestrekk med situasjonen misjonærene arbeider under. Endel misjonærer var frustrert over halv-sannheter som ble presentert på misjonsmøter og i misjonsblader hjemme i Norge. Jeg skal gjengi noen uttalelser som kom fra misjonærene:

«Mange misjonsvenner ser for seg snille norske misjonærer som reiser rundt og frelser lille svarte Zambo.»

«Jeg har sluttet å skrive hjem til misjonsbladet fordi de omformer stoffet slik at det passer bladets profil, som det heter. Dvs. at stort sett bare det positive og åndelige blir tatt med.» (Lignende uttalelser har flere kommet med.)

«Det er vanskelig å snakke om den kompliserte virkeligheten i Latin-Amerika på misjonsmøtene i Norge. Tilhørerne vet så altfor godt hva det ønskes å høre. Svarte mennesker får mat, klær, medisiner og blir frelst. Misjonsarbeidet går fremover.»

«Vi er ikke de rette til å informere om arbeidet. Når vi skriver hjem, føler vi behov for å skrive om de små lyspunktene vi ser. Ingen misjonær ønsker å skrive om alle problemene de har. Utenforstående bør ta hand om informasjonen.»

Nye misjonærer rekrutteres hovedsakelig fra misjonsfolkets egne rekker. De som bare har fått informasjonen gjennom de tradisjonelle kanalene, vil kanskje ha et lite nyansert bilde av den arbeidssituasjonen de skal inn i. Belastningen kan bli stor når man møter realitetene. Det vil kanskje også ta lenger tid før man oppdager den historiske, kulturelle og politiske sammenhengen man er blitt en del av.

Hvordan kan man få redusert dette «havet» mellom ute og hjemme som mange misjonærer snakker om . . . ?

Ingen avisartikkel, TV- eller radioprogram kan formidle hele sannheten. Disse vil bare være små brikker som er med på å danne et virkelighetsbilde.

Serien «I conquistadorenes fotspor . . .?» er primært laget for skoleungdom. Den tar for seg en del sider ved misjonsarbeidet i Sør-Amerika som tidligere kanskje ikke har kommet så godt frem. Vi håper programmene kan bidra til å komplettere misjonsinformasjonen.

Paul-Olav Øien, f. 1963, utdannelse innen journalistikk/media. Ansatt i Lynor 1986–88, nå freelancer innen TV- og videoproduksjon.

In the footsteps of the conquistadores

The article comments on a recent TV program featuring the conquest of Latin America and the role of Christian mission, particularly dealing with attitudes of contemporary Norwegian missionaries. The program was sponsored by the Norwegian Missionary Council, but has been criticized for its negative presentation of Norwegian missions. The author argues that when the program gives a somewhat negative image of missions, it is not the result of a biased presentation, but actually reflects the attitudes of the missionaries interviewed in the program.